



ÖKUMENIKUS SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY

EVANGÉLIUM SZÍNHÁZ

BEMUTATÓ: 2008. május 2. 19 óra
Duna Palota - 1051 Budapest, Zrínyi u.

Lépjetek be. Itt is Istenek vannak (csehül)
Bölcs Náthán

drámai költemény két részben

írta: Gotthold Ephraim Lessing

fordította: Lator László

Történik: Jeruzsálemben és...hic et nunc

SZEMÉLYEK:

Szaladin
Szittah
Náthán
Recha
Daja
Egy ifjú templomos lovag
Egy dervis
A jeruzsálemi pátriárka
Egy szerzetes barát
Egy diák

Áron László
Varga Szilvia
Blaskó Péter
Karádi Borbála e.h.
Szoboszlai Éva
O. Szabó Soma
Mucsi Sándor
Bánffy György
Kiss Gábor
Doktor Stella

Zeneszerző: Peter Ogi
Díszlet- és jelmeztervező: Kabar Vivien
Hang,- és fénytechnika: Lakatos József
Súgó: Budai Ilona
Ügyelő: Varga György
Asszisztens: Szabó-Lencz Péter

Rendező: O. Szabó István

Lessing: Bölcs Náthán

100 perc,
színes magyar film

Stáb

rendező Mészáros Tamás
forgatókönyvíró Mészáros Tamás
operatőr Gurbán Miklós

Szereplők

Náthán Avar István
Daja Barta Mária
Recha Hegyi Barbara
Szittah Igó Éva
Szaladin Lukács Sándor

Szinopszis

A Jeruzsálem alatt harcoló német kereszties lovagok egy csapata arab fogságba esik. Mindannyiukat kivégzik - egyetlen ember kivételével, akinek arcán Szaladin szultán fölfedezni véli rég eltűnt öccsének vonásait, s ezért futni hagyja. A lovag véletlenül tanúja egy tűzvésznek, és így alkalma nyílik arra, hogy élete kockáztatásával kihozza a házból Náthánnak, a gazdag kereskedőnek egyetlen leányát, Rechát...

Gotthold Ephraim Lessing, az európai felvilágosodás egyik legnagyobb hatású alakja a XVIII. század végén írta a Bölcs Náthán-t, amelyet drámai költeménynek nevezett; ebben a keleti környezetben játszódó szövevényesen romantikus mesében mondta el máig ható érvénnyel mindazt, amit emberségről, jóságról, türelemről gondolt.

<http://magyar.film.hu/hmdb/filmek/59453/lessing-bolcs-nathan.html>

G.E. Lessing: Bölcs Náthán (felolvasószínház két részben)
A Szabad Zsidó Tanház évadzáró programja

A keresztes háborúktól dúlt Jeruzsálem falai közt titkokkal, felismerésekkel terhes történet szövődik. Tűzből kimentett szép lány, lépre csalt „hitelező”, kegyelem a halál kapujában, pálmafák. Kelet kincsei. Lassan bontakozik ki, hogy ki kicsoda, nemcsak származását, de belső tartását, valódi értékét tekintve is. Megható, felemelő, olykor mulattató játék az új műfajt teremtő Lessing világhírű művéből.

Szereposztás:

Szaladin szultán: Fenyő Ervin

Szittah, a húga: Babják Annamária

Náthán, gazdag zsidó: Papp Zoltán

Recha, a fogadott lánya: Andruskó Marcella

Daja, keresztény nő Náthán házában, Recha társalkodónője: Andai Kati

Egy ifjú templomos lovag: Ruszina Szabolcs

Egy dervis: Gaál Péter

A jeruzsálemi pátriárka: Bezdán József

Egy barát: Nagy Miklós

Narrátor: Varga Kata

Zenészek: Rottenhoffer Attila, Ungár Ágnes, Kiss Noémi

Zene: Rottenhoffer Attila

Dramaturg: Papp Zoltán

Rendező: Urayné Kovács Zsuzsa

G. E. Lessing XVIII. századi német író legjelentősebb műve a Bölcs Náthán.

A darab mintapéldája az un. hamburgi dramaturgiának, amely szakít az arisztoteleszi hármas egység és katarzis elmélettel. Lessing evangélikus lelkész fia volt. Élete tragikus fordulatokkal teli; szegényen, magányosan halt meg 52 évesen. (Testét tömegsírba temették közpénzből.) Darabja mégis az elfogadásról, a toleranciáról, és a mindenütt jelenlevő szeretetről szól – elgondolkodtató és roppant szórakoztató módon.

Időpont: 2008. május 17. szombat, 19:00 óra

Helyszín: Bálint Ház

Cím: Budapest VI. ker., Révay u. 16.

*

Gotthold Ephraim LESSING: BÖLC S NÁTHÁN

A drámai költemény 1779-ben, Lessing utolsó alkotói periódusában született, mintegy a

drámaírói életmű epilógusaként. Az epilógus itt valóban összegzést jelent: ebben a műben a felvilágosodás eszmerendszere, amelynek középpontjában az ész kormányozta belátás áll, úgy találkozik össze a dráma szenvedélyes egyoldalúságot, cselekedetekben megnyilatkozó embereket követelő műfajával, hogy egyik sem halványul el, nem gyengítik egymás kölcsönösen tiszta törvényeit. A választott forma, a mesedráma kiváltképp alkalmas a lényegi ellentét művészi feloldására; a távoli vidéken és távoli jövőben - a muzulmánok meghódította Szentföldön, a keresztes háborúk korszakában - játszódó cselekmény erőszakos stilizálás nélkül, fokozatosan az eszmék dialógusa lesz, amely mindvégig inkább összhangjának emelkedettségével, s nem a kemény diszharmoniai következetes érvényesítésével köti le a figyelmet.

A szereplők, a bigott elfogultság gonosz hatalmát képviselő pátriárka kivételével, valamennyien a legjobbra és legnemesebbre törekednek. Szaladin szultán olyan jóságos uralkodó, amilyen csak a felvilágosodás merészen szép utópiáiban lehetséges, aki megkegyelmez még az ádáz ellenségnek, a templomos lovagnak is, csak azért, mert eltűnt fivérére emlékezteti. A templomos lovas hasonlóképpen idealizált: a kereszténység legvonzóbb tulajdonságai testesülnek meg benne, s Náthán pedig, a bölcs zsidó, a vallások őseredeti egységének hordozójaként nő a dráma címszereplőjévé, a legfőbb jó, a szeretettel párosult értelem megingathatatlan letéteményesévé. A szép eszmék dialógusa azáltal emelkedik a nagy drámák rangjára, hogy Lessing a belátás erényének fénye mellett az indulat, a másik iránti gyűlölet bármikor felszítható parazsát is érzékelteti - elég egy félreértés, egy homályos folt, amelyen az értelem nem képes azonnal áthatolni, és a derűt sugárzó világ hamar lángba borulhat. Ez a felismerés és a belőle következő feszültség avatja ma is eleven műalkotássá ezt a drámát, amelyben írójának tán a leginkább sikerült a nagy példával, a shakespeare-i művészet lényegével azonosulnia: Náthán valóban közeli világirodalmi rokona A vihar Prosperójának.

<http://legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li1251>

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING (1729-1781)

A felvilágosodás szelleme Angliában, az angol polgári forradalom befejeztével, a XVII. század vége felé bontakozott ki, de Franciaországban a polgári forradalom szellemi előkészítőjeként a XVIII. században kezdődött, és onnét terjedt szét úgyszólván egész Európára. Stílustörténetileg mindenütt a klasszicizmust folytatta és fordította ellenkező irányba, előkészítve a romantikát,

amelyben már benne lappangott a realizmus igénye. Ahová áterjedt a társadalmi fejlődés folytán a felvilágosodás szelleme, ott sajátos nemzeti változatot alakított ki. A német felvilágosodásnak ugyanúgy megvolt a sajátos jellege, mint a csaknem párhuzamosan kialakuló magyar, orosz, skandináv, olasz felvilágosodásnak. Sajátos, de véletlennek mégsem mondható időbeli egybeesés, hogy a német felvilágosodás szépirodalmát megkezdő és ösztönző dráma, Lessing „Emilia Galotti”-ja és a magyar felvilágosodás indító-ösztönző műve, Bessenyei „Ágis tragédiája

" ugyanabban az évben - 1772-ben - lát napvilágot. A magyar testőr és a német dramaturg aligha tudhatott egymás létéről. De Voltaire bölcsessége és hozzá Diderot dramaturgiája mindkettejük számára szellemi mozgatóerő és eszmei megalapozás volt. Ahogy nálunk Bessenyeivel, úgy a német irodalomban és gondolkozásban Lessinggel valami kezdődik. - A német irodalomban, kultúrában, szellemben ez a kezdődő új a „német felvilágosodás”, amit gyakrabban „német klasszicizmusnak” neveznek: Goethe és Schiller kora ez. Lessing a máig érvényes esztétika és dramaturgia kezdete, a világirodalmi jelentőségű német drámairodalom elindítója. Amihez ért, az kultúrtörténeti kezdetté erősödött.

Apja hitbuzgó evangélikus pap volt. Innét a fiú áhítatos kettős keresztnéve. Hiszen ezt a fiút már bölcsőjében papnak szánták. Az egyetemen is teológushallgatónak indult. De akkorra már sok mindent összeolvasott és összetanult, hogy érdeklődése többféle hivatás közt tétovázzék. A papoknak kötelező görög-latin-héber nyelveken kívül olvasott franciául és angolul is. Nemcsak Voltaire-t és Diderot-t, de az angol előkészítőket, Locke-ot és Shaftesburyt is áttanulmányozta. A teológiáról előbb az orvosi karra iratkozott, a természettudományokban akart elmélyülni. De hamarosan felismerte valódi érdeklődését és hivatását, és ekkor már filozófiai karon folytatta tanulmányait, s a bölcséleti tárgyak mellett a szépirodalom klasszikusaiban s velük az irodalom tudományában igyekezett elmélyülni. Előbb Lipcse híres egyetemét látogatja, de azután Berlinbe költözik, mert ott kezd kialakulni az irodalmi élet központja. Ott ismerkedik meg Mendelssohn Mózával

, aki hamarosan jó barátja és eszmetársa lesz. Mendelssohnt is papnak szánták (persze zsidók lévén, zsidó papnak, rabbinak), de ő, akárcsak Lessing, előbb az orvostudomány, majd a filozófia felé fordult. Ketten együtt lesznek a német esztétika alapvetői. Ráadásul Mendelssohn az, aki szakít azzal a hagyománnyal és csökönyös divattal, hogy a tudományos jellegű tanulmányokat latinul vagy franciául kell írni. Nagy hatással lesz a fiatalabb nemzedékre, hogy németül írjanak. Lessing esztétikai tanulmányainak sikere pedig német elmélkedésre és német fogalmazásra ösztönzi az egész német irodalmat.

Lessing az írást hivatásnak tekinti, ebből igyekszik megélni is. Előbb újságokba ír, főleg kritikai és dramaturgiai tárgyú cikkeket. Majd Hamburgban az ottani híres színház dramaturgja lesz, színházi folyóiratot indít, ezt szerkeszti, sőt cikkeinek java részét is maga írja. Ezekből a cikkekből és kritikákból áll össze nagy esztétikai szakkönyve, a „Hamburgi dramaturgia” - mindmáig a kritikai irodalom egyik fő klasszikusa. A hamburgi színház azonban csődbe jutott, s ekkor - hogy nyugodtan élhessen, gondolkodhasson és ír hasson - egy vidéki város könyvtárához szegődik könyvtárosnak. De ekkorra már neves színpadi szerző, nagy hatású esztéta, még ironikus hangú verseit is sokan kedvelik.

Apróbb, még jelentéktelen színpadi műveket már korábban is írt, de csak amikor elmélyül a dramaturgia problémáiban, akkor érkezik el azokhoz a komoly színpadi művekhez, amelyek

döntő hatással lesznek az egész német klasszicizmus drámairodalmára.

Lessing dramaturgiai gondolkodása Diderot megismerésével kezdődik. Diderot dialógusokban írt elmélkedései a színházról, színészi munkáról, a drámák szerkezetéről volt az első nagy hatású hadüzenet a francia klasszicizmus ellen. Voltaire legharciasabb drámái is abban a hagyományos, merev formában jöttek létre, amelynek Corneille és Racine volt a mestere és Boileau az elméleti diktátora. Diderot elavultnak és értelmetlennek ítélte a szigorú klasszicista formát. Értelmetlennek mondta, hogy minden drámában versben beszélnek a szereplők. (A vígjátéki dialógusokat a reneszánsz óta prózában is lehetett írni, de komoly hangú színpadi műnél kötelező volt a verses forma.) Továbbá Diderot kifogásolta, hogy minden színpadi darabnak régebbi korban és távoli vidéken (országban vagy városban) kellett játszódnia. Diderot meghirdette az „itt és most” (latin műkifejezéssel „hic et nunc”) elvét. És az egyik legfontosabb felismerése az volt, hogy az Arisztotelész óta törvénynek elfogadott kettősség - hogy ti. a dráma kétféle lehet: tragédia vagy komédia - valójában már azelőtt sem volt érvényes. Van egy harmadik lehetőség, a „komoly dráma” (dráma sérieux), amelyet „középfajú drámá”-nak is nevezünk, manapság „színmű”-nek mondunk. - Maga

Diderot

példaadásul írt néhány, az akkori jelenben, Párizsban játszódó komoly, de nem tragikus kimenetelű, végig prózai színdarabot („A családapa”, „A törvénytelen fiú”). Ezeknek ugyan nem volt nagy színpadi sikerük, de igen ösztönző hatásúak voltak a színpadi szerzőkre. Lessing dramaturgiai elmélkedéseiben Diderot színházi igényét folytatta. Helyeselte azt is, hogy a „középfajú drámá”-val megszünt Arisztotelész kettős felosztásának merevsége. De kevesellte ezt az árnyalást, és tovább tagolta a műnemtípusokat. A tragédiánál megkülönböztette a „történelmi tragédiát” és a „polgári szomorújáték”-ot. A középfajú drámánál nemcsak a tragikomédiát különítette el, de azt is vizsgálta, hogy a komoly hang a tragédiához vagy a komédiához van-e közelebb. A vígjátékoknál pedig megkülönböztette a vádló nevetetést, a szatírárt és a megbocsátó bohózatot. A helyzetkomikumot megkülönböztette a jellemkomikumtól. A dramaturgia mindmáig ezekkel a fogalmakkal él.

Esztétikai munkásságában legfontosabb műve a „Laokoon” című tanulmány, amely az irodalmi és a képzőművészeti szépség különbségével foglalkozik. Tőle származik az időbeli (irodalmi, zenei) és a térbeli (festészet, szobrászat) szépség megkülönböztetése. És ha a modern esztétika és dramaturgia kezdeteit Diderot munkássága jelenti, a mindmáig érvényes szakirodalomnak Lessing az alapvetője.

Nagy hatású drámai műveit ezeknek a tudományos elemzéseknek az átgondolásával építette fel. A „polgári szomorújáték”-ra a „Miss Sarah Sampson” című családi drámával adott példát. Ez Angliában játszódik, mivel Lessing úgy vélte, hogy ott fejlettebb polgári élet van. De ez a mű olyan hatású volt, hogy Schillernél az

„Ármány és szerelem”
családi drámája már német környezetben játszódik. És kétségtelen, hogy Lessing eleve döntő hatással volt Schillerre. A „Miss Sarah Sampson” már prózai dialógusokból áll. És prózai játék a

„Minna von Barnhelm”

című vígjáték, amely az akkor is, azóta is többször fölmerülő német problémát, a politikai

megoszlast teszi kritika tárgyává. Itt egy derék bajor leány és egy nem kevésbé derék porosz katonatiszt szerelméről van szó. Amíg a szerelmük megvalósulhat, a boldog kibontakozásig a politika és a közigazgatás akadályait kell legyőzniük. Nem csoda, hogy ezt a vígjátékot különböző korszakokban újra meg újra felújították Németországban.

De legszebb, legjelentékenyebb drámája a „Bölcs Náthán”. Ez jambikus formában írt verses dráma. A keresztes háborúk korában játszódik. Eszmei mondanivalója a vallások - kereszténység, zsidóság, iszlám - egyenjogúsága. Igazi komoly hangú, jó kimenetelű középfajú dráma. Hőse az okos, békességteremtő zsidó: Náthán. Ezt a kitűnően jellemzett alakot barátjáról és filozófustársáról, Mendelssohn Mózesről mintázta. - A német antiszemita sohase tudták Lessingnek megbocsátani, hogy Mendelssohn a barátja és leghíresebb drámaírójának mintája volt. De az bizonyos, hogy ők ketten voltak az előharcosai a német nyelvű szakirodalomnak.

Lessing hatása nemcsak a német irodalomra általános, Európa egészében érezhető esztétikájának és dramaturgiájának továbbélése. Még a francia irodalomban is, amelyet pedig szinte kárhoztatott, a legjobb kritikusok és esztéták megszívlelték nem egy észrevételét. De elméleti írásain túl drámái is nyomot hagytak a következő nemzedékeken. Az egész német klasszicizmus, tehát Goethe is, Schiller is tanítványként folytatta, amit ő kezdeményezett. Legszélesebb körű hatása azonban Shakespeare utóéletében található. Az egész Európában ízlésbeli parancsnak tekintett francia klasszicizmus, Boileau esztétikája, Corneille és Racine gyakorlata olyan megszokott szabályrend volt, hogy még a felvilágosodás szellemi vezére, Voltaire is irányadónak tekintette. A német színházak el sem fogadtak olyan drámákat, amelyekben nem ez a formarend érvényesült. Lessing egyik legfőbb küzdőtere a francia klasszicizmus elleni harc volt. Ő a dráma felszabadulását Shakespeare követésében látta. És az ő kezdeményezése termő talajra talált. Az azóta is mindenütt érvényesülő Shakespeare-kultusz ővele és őáltala kezdődik és tart azóta is.

A mi kritikánk és színházi gyakorlatunk is vele kezdődik. Kölcsey, Bajza, Vörösmarty, majd a XIX. század második felében Gyulai és Péterfy elsősorban Lessingtől tanult, őt folytatta a mi körülményeink között. Híres drámái, drámaelemzései, esztétikai és dramaturgiai értelmezései mindmáig élnek. Ma is tanítómester.

Hegedüs Géza

BÖLCES NÁTHÁN

Lessing legjelentékenyebb drámája a "Bölcs Náthán". Ez jambikus formában írt verses dráma.

A keresztes háborúk korában játszódik. Eszmei mondanivalója a vallások - kereszténység, zsidóság, iszlám - egyenjogúsága. Igazi komoly hangú, jó kimenetelű középfajú dráma. Hőse az okos, békességteremtő zsidó: Náthán. Ezt a kitűnően jellemzett alakot barátjáról és filozófustársáról, Mendelssohn Mózesről mintázta. - A német antiszemita sohase tudták Lessingnek megbocsátani, hogy Mendelssohn a barátja és leghíresebb drámahőseinek mintája volt. De az bizonyos, hogy ők ketten voltak az előharcosai a német nyelvű szakirodalomnak.

A drámai költemény 1779-ben, Lessing utolsó alkotói periódusában született, mintegy a drámaírói életmű epilógusaként. Az epilógus itt valóban összegzést jelent: ebben a műben a felvilágosodás eszmerendszere, amelynek középpontjában az ész kormányozta belátás áll, úgy találkozik össze a dráma szenvedélyes egyoldalúságot, cselekedetekben megnyilatkozó embereket követelő műfajával, hogy egyik sem halványul el, nem gyengítik egymás kölcsönösen tiszta törvényeit. A választott forma, a mesedráma kiváltképp alkalmas a lényegi ellentét művészi feloldására; a távoli vidéken és távoli jövőben - a muzulmánok meghódította Szentföldön, a keresztes háborúk korszakában - játszódó cselekmény erőszakos stilizálás nélkül, fokozatosan az eszmék dialógusa lesz, amely mindvégig inkább összhangjának emelkedettségével, s nem a kemény diszharmonia következetes érvényesítésével köti le a figyelmet.

A mi kritikánk és színházi gyakorlatunk is vele kezdődik. Kölcsey, Bajza, Vörösmarty, majd a XIX. század második felében Gyulai és Péterfy elsősorban Lessingtől tanult, őt folytatta a mi körülményeink között. Híres drámái, drámaelemzései, esztétikai és dramaturgiai értelmezései mindmáig élnek. Ma is tanítómester.

A Bölcs Náthán öt felvonásában különböző szereplőket ismerkedhetünk meg, kik egytől egyig, a patriarchát leszámítva árnyalt személyiségek, egy-egy eszme, nézőpont képviselői, valamennyien a legjobbra és legnemesebbre törekednek. Szaladin szultán olyan jóságos uralkodó, amilyen csak a felvilágosodás merészen szép utópiáiban lehetséges, aki megkegyelmez még az ádáz ellenségnek, a templomos lovagnak is, csak azért, mert eltűnt fivérére emlékezteti. Szittah a gondoskodó, előrelátó, stratég a "női praktikáival". A templomos lovag hasonlóképpen idealizált: a kereszténység legvonzóbb tulajdonságai testesülnek meg benne. Recha a maga enyhén lázadó, mégis engedelmes módján a naivság megszemélyesítője. Náthán pedig, a bölcs zsidó, a vallások őseredeti egységének hordozójaként nő a dráma címszereplőjévé, a legfőbb jó, a szeretettel párosult értelem megingathatatlan letéteményesévé.

A mű kezdetén megtudhatjuk Náthán hazaérésekor, hogy háza leégett, és leánya majdnem odaveszett, de egy fiatal templomos megmentette a lány életét, kinek Szaladin egy hasonlóság miatt megkegyelmezett, s ezért cserébe nem hajlandó elfogadni az ifjú a köszönetet. Ám mikor Náthánnal találkozik, történik valami. Az öregebb férfi kérdezgetni kezdi, s házába invitálja.

Eközben a szultán udvarában felvetődik a nagy probléma: honnan szerezzenek pénzt, hogy a háborút finanszírozni tudják? A megoldást a belső kincstárnok barátja jelenti, Náthán, aki oly jó ember. Így a zsidóért küldetnek. Szaladin érdekes kérdés elé állítja vendégét. Meg kell mondania, mely vallás az igazi: a zsidó, a keresztény, vagy az iszlám.

Náthánnak igen nehéz dolga van, hisz ha saját vallását mondja, akkor önzőnek nézik, ha a

szultánét, akkor hízelkedőnek, ha pedig a keresztényt, hazugnak. Hogy megmagyarázza Szaladinnak a vallások soha, semmilyen körülmények között nem helyezhetők a másik helyébe, elmeséli szerényen a három egyforma gyűrű történetét.

A történet szerint, volt egy apa, s annak egy mágikus gyűrűje, amit szeretett fiára hagyott, hogy azzal bölcsen vezesse a népét. Egészen addig ment ez így, mígnem egy olyan nemzedékig jutott a gyűrű, ahol az atya három fiát egyaránt szeretete. Megbízott hát egy ékszerészt, hogy készítse két teljesen tökéletes másolatot, amit aztán nem lehetett megkülönböztetni az eredetitől. Halálakor mindegyik fiára rábízott egy-egy gyűrűt, ami végül vitához vezetett, amit nem lehetett eldönteni, hisz mindegyikük igazinak, és egyedülinek tartotta sajátját.

Ezzel a példamesével értette meg Szaladinnal Náthán, hogy nem lehet különbséget tenni a három vallás között. Így a hit kérdése eldöntetett. A kölcsön pedig megadatik, méghozzá baráti alapon, mert Náthán a szultán többszörös lekötelezettjének érzi magát.

Náthán és a templomos viszonya egy vélt rosszindulat miatt rohamosan megromlik, úgy véli, a zsidó meg akarja tőle tagadni Rechát. S Daja információja nyomán az ifjú tanácsot kér a pátriárkától, mi olyan kor a teendő, ha egy keresztény gyermeket egy zsidó nevel fel. A tisztos, felebaráti szeretettől vezérelt jeruzsálemi egyházatya pedig röviden, és igen határozottan, mondhatni makacsul ragaszkodik ítéletéhez: "Meg kell égetni!". Mondhat akármit a templomos, véleményét nem lehet megmásítani, mindenre ez a megoldása, a máglyahalál. Hisz Náthán a legnagyobb bűnt követett el azzal, hogy felnevelte Rechát, elveszejtette a leány lelkét.

A megoldást a szerzetes jelenti, ki ezt a beszélgetést hallva felkeresi a zsidót, s egy arabul írt naplót ad át neki. Fény derül a múltra. Megtudhatja az olvasó, hogy Náthánnak volt családja, igen népes. Ám hét fiát, feleségét megölték, rájuk gyújtották a keresztények a házat. S gyásza közepette adta át neki a szerzetes az egyik halott kereszties lovag kislányát, akit csak nem rég szolgált, hogy vigyázzon rá. Ez a lány Recha volt. S a naplóból kiderült egy s más, ami teljesen alátámasztja Náthán kezdeti gyanúját, nem hiába kérdezte a templomost családja felől.

Szaladin palotájában gyűlnek össze a főszereplők. A szultán rávette a templomost, hogy hadd tekinthessen rá úgy, mint legkedvesebb öccse fiára, azaz unokaöccsére. S megpróbál segíteni neki ama ügyben, hogy Rechát megkaphassa. Ám Náthán feltárja a valóságot, a napló alapján. A templomos valóban Szaladin és Szittah unokaöccse, de Recha pedig az unokahúguk. Tehát az a kereszties lovag, ki elesett, s gyermekét Náthánra bízta a szerzetes, ugyan az a templomos volt, aki az ifjúnak is apja, s Szaladin öccse volt.

A végkifejlet tehát teljesen más, mint várnánk, boldog végnek nevezhető ugyan, de a nagycsalád megalakulását nem így képzelné az olvasó.

A mű az eszmék párbeszédére épül, s azáltal emelkedik a nagy drámák rangjára, hogy Lessing a belátás erényének fénye mellett az indulat, a másik iránti gyűlölet bármikor felszítható parazsát is érzékelteti - elég egy félreértés, egy homályos folt, amelyen az értelem nem képes azonnal áthatolni, és a derűt sugárzó világ hamar lángba borulhat. Ez a felismerés és a belőle következő feszültség avatja ma is eleven műalkotássá ezt a drámát, amelyben írójának tán a leginkább sikerült a nagy példával, a shakespeare-i művészet lényegével azonosulnia: Náthán

valóban közeli világirodalmi rokona A vihar Prosperójának.

*

Az osztályfőnöki órák beszélgetéseihez 42. Melyik vallás az igazi?

A beszélgetés célja: tudatosítani a diákokban, hogy a vallás, a hit mindenkinek a legszemélyesebb magánügye. Ráébreszteni őket arra, hogy vallása, hite vagy nem hívő volta miatt megítélni senkit sem szabad, a cselekedetek minősítik az embert. 13 évesnél idősebb tanulócsoporthoz ajánljuk.

Mindenki a maga módján keresi a választ az élet nagy kérdéseire. Nem tudjuk eldönteni, hogy melyik hit, melyik vallás adja meg az igaz válaszokat ezekre. Ennek a döntésnek a lehetetlenségét példázza a három gyűrű meséje. A tanmesét (parabolát) a bölcs Náthán meséli el a kérdést feltevő Szaladin szultánnak.

A három gyűrű meséje

Szaladin: Egészen más ügyben kívánom én, egészen másban, hogy megokosíts. Ha olyan bölcs vagy, hát mondd meg nekem, melyik hitet, melyik törvényt tudod a legjobbnak, legigazabbnak.

Náthán: Én zsidó vagyok, szultán.

Szaladin: Én meg muzulmán. S köztünk van a keresztény. Ám e három Vallás közül igaz csak egy lehet. A magadfajta nem marad meg ott, hová a születés szeszélye dobta, s ha megmarad, jó okkal-érvvel és megfontolt választás szerint teszi. Tárd fel hát meggyőződésed, nosza! Mondj el miérteket és okot, mivel magam nem értem rá töprengeni felőle, indokold meg – persze csak négy szemközt – a választásodat, hogy én is úgy tehessek. Ej, no lám, meghökkensz? Gyanakodva méregetsz? Az első szultán vagyok én bizony, akinek ez a bogara, de mégsem méltatlan egy szultánhoz az ilyesmi, úgy tetszik nékem. Nem igaz? No hát, beszélj! Beszélj hát! Vagy gondolkodol előtte valamelyest? Jó, legyen! (Most meglessem, hogy hallgatózik-e. Megkérdem, jól csináltam-e.) – De gyorsan gondolkozz: tüstént itt vagyok megint.

Náthán: Bizony legszebbik címed ez. Hanem, szultán, előbb, hogysem felelnék, megengednéd,

hogy egy történetet elmondjak?

Szaladin: Miért ne? Hisz barátja voltam a jól elmondott kis történeteknek mindig.

Náthán: Az ám! Csakhogy jól elbeszélni nem mesterségem éppen.

Szaladin: Már megint ez a gőgös szerénység! Rajta csak!

Náthán: Élt hajdanán egy ember Keleten, Volt annak egy páratlanul becses, kedves kéz adta ritka gyűrűje. Száz színben tündökölt csodás opálja. A gyűrűnek varázshatalma volt, S ki bízott titkos erejében, Isten s ember előtt kedvessé tette azt. Nem csoda hát, ha sose húzta le az ujjáról, és úgy rendelkezett, hogy mindörökké házában maradjon. Mégpedig így: mind közt legkedvesebb fiára hagyta a csodás gyűrűt, s meghagyta, hogy majd aztán annak is legkedvesebb fiára szálljon át. S a gyűrű jogán, bármilyen korú, mindig csak a legkedvesebb fiú legyen a ház feje és fejedelme. Figyelsz-e, szultán?

Szaladin: Figyelek! Tovább!

Náthán: Így szállt apáról fiúra a gyűrű, s került egy apához végül, kinek egyként kedves volt mindhárom fia, nem tudta hát nem egyformán szeretni mindhármukat. Csak olykor tűnt neki majd ez, majd az, majd megint amaz – ha egyikük volt éppen csak vele, s nem kellett hármuk közt megosztani túlárado szívét – a gyűrűre méltóbbnak, s ő eléggé gyenge volt odaígérni mindnek jámborul. Nem is volt semmi baj. Hanem mikor halála elközelgett, az apa szorult helyzetbe jutott. Megbánthat-e három fia közül kettőt, akik bíznak szavában? Most már mit tegyen? Izen titokban egy aranymívesnek, csinálná meg két mását gyűrűjének, költségét, fáradságot nem kímélve, csakhogy hajszálra éppolyan legyen, mint az a gyűrű. Íme, sikerül a mesternek. Mikor meghozza őket, a mintagyűrűt meg nem ismeri az apa maga sem. Szólítja vígan, örvendő fiait – mindet külön, mindet megáldja, mindnek odaad egy gyűrűt, s meghal. Szultán, hallod-e?

Szaladin (meglepődve elfordul): Hallom, hallom! Fejezd be, nosza hát, a mesédet! Nos?

Náthán: Máris vége van. Mert ami jön még, kitalálhatod. Alighogy meghal apjuk, mindenik jön gyűrűjével, mind a ház feje akarna lenni. Van per, osztozás, vádaskodás – de csak nem tudni, melyik az igazi. – (Szünet, miközben a szultán feleletét várja.) – Éppúgy, ahogy mi sem tudjuk, melyik vallás az igazi.

Szaladin: Hogy? Kérdésemre ez talán a válasz?

Náthán: Bocsáss meg, szultán, hogyha nem merek a három gyűrű közt választani: hisz úgy rendelte épp Atyánk csinálni, hogy meg ne különböztethessük őket.

Szaladin: A gyűrűket! Ne űzz tréfát velem! Az említett három vallás között, úgy vélem, van különbség, még ruhára, ételre és italra nézve is.

Náthán: Csak épp alapjaikra nézve nincs.

(Részlet Gotthold Ephraim Lessing A bölcs Náthán című drámájából. Fordította: Lator László.)

Javaslatok a feldolgozáshoz

A jelenetet előzetes felkészülés után arra vállalkozó tanulók elő is adhatják, és azután kerülhet sor a mese üzenetének megbeszélésére. Előzetes feladatként kiadható, hogy a tanulók nézzenek utána a nagy világvallások lényegének, eredetének, és számoljanak be ezekről röviden a társaiknak. Természetesen tágítható a vallások köre, hiszen például a buddhizmusról a szemelvényben nem esik szó.

Javasoljuk a témához kapcsolódóan *Bernardo Bertolucci A kis Buddha* című filmjének közös megtekintését, amelynek egyik legfontosabb üzenete a vallási türelem, az előítélet-mentes elfogadás.

A Port.hu ismertetője a javasolt filmről:

A kis Buddha (Little Buddha) (színes magyarul beszélő amerikai-angol-olasz-francia filmdráma, 134 perc, 1993)

Norbu láma kilenc éve keresi mestere reinkarnációját az egész világon. A bölcs tanár Seattle-ben halt meg, ezért fogadja el Norbu a feltételezést, hogy volt mestere reinkarnációja egy amerikai kisiú: Jesse Conrad. A láma Amerikába utazik, és megismerteti Jesse-vel Sziddhartha herceg életét, a buddhizmus kialakulását. S ahogy a kisiú a Buddháról szóló könyvet olvassa, úgy jelennek meg a filmvászonon is Buddha életének legfontosabb epizódjai csodálatos, lélegzetelállító képekben.

Tanács a pedagógusnak

Ügyeljünk arra, hogy a beszélgetés a kölcsönös elfogadás, a tolerancia irányába haladjon. Ne engedjünk meg minősítő megjegyzéseket egyetlen hitet, vallást illetően sem.

(Forrás: Szekszárdi Júlia: Új utak és módok. Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanulásához. Dinasztia Tankönyvkiadó, 2008. 71-73. oldal)

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=640>

